

Hur många barn växer upp med föräldrar som har alkoholproblem?

– Resultat från en systematisk litteraturöversikt

Mats Ramstedt (red)

Rapport 185

Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning, CAN

Layout: Oh Dear form

ISSN 0283-1198

ISBN 978-91-7278-302-7 (pdf)

URN:NBN:se:can-2019-8 (pdf)

Hur många barn växer upp med föräldrar som har alkoholproblem? – Resultat från en systematisk litteraturöversikt

Mats Ramstedt (red)

Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning

Rapport nr 185

Stockholm 2019

Förord

Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning, CAN, är ett nationellt kompetenscentrum inom ANDT-området. Vårt uppdrag är att sprida kunskap om konsumtions- och skadeutvecklingen av alkohol och andra droger i samhället. Det gör vi genom undersökningar, sammanställningar och forskning, men även via kunskapshöjande insatser.

Våra större återkommande nationella undersökningar är Skolelevers drogvanor, Monitormätningarna och Vanor och konsekvenser.

CAN är en del av civilsamhället med omkring 50 medlemsorganisationer. CAN:s styrelse utses av Forskningsrådet för hälsa, arbetsliv och välfärd (Forte), Vetenskapsrådet, Folkhälsomyndigheten, Socialstyrelsen samt av årsmötet där medlemsorganisationerna finns representerade. Regeringen utser ordförande och vice ordförande.

I februari 2019 fick CAN i uppdrag av Systembolaget att göra en litteraturoversikt av vetenskapliga studier som innehöll skattningar om hur många barn under 18 år som växer upp med föräldrar som har alkoholproblem. Bakgrunden var en betydande osäkerhet om den här gruppens storlek i Sverige på grund av att olika resultat framkommit i olika studier.

Det övergripande syftet med litteraturgenomgången var att identifiera antalet studier och dess resultat samt att systematisera resultaten med utgångspunkt från de definitioner och skattningar som använts. På basis av forskningslitteraturen och s.k. grå litteratur från Norden, var ett annat syfte att uppskatta hur stor denna grupp av barn är i Sverige.

Ansvarig för rapporten är Mats Ramstedt, forskningsansvarig på CAN medan arbetet med litteraturoversikten har letts av Erica Sundin, i samarbete med Peter Larm, Charlotta Eskilson och Kristoffer Zetterberg, samtliga verksamma på CAN. Arbetet har även skett i ett samarbete med bibliotekarier från KI:s universitetsbibliotek.

Stockholm i augusti 2019
Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning

Charlotta Rehnman Wigstad,
Direktör

Innehåll

Sammanfattning	6
1. Bakgrund	7
1.1 Syfte med rapporten	8
2. Metod	10
3. Resultat	11
3.1 Systematisk översikt av vetenskaplig litteratur	11
3.1.1 Retrospektiva intervjuundersökningar	12
3.1.2 Intervjuundersökningar om pågående alkoholproblem	12
3.1.3 Intervjuundersökningar om pågående hög alkoholkonsumtion	14
3.1.4 Registerbaserade studier	15
3.2 Genomgång av grå litteratur från Norden	16
3.2.1 Retrospektiva intervjuundersökningar	16
3.2.2 Intervjuundersökningar om pågående alkoholproblem eller hög alkoholkonsumtion .	17
3.2.3 Registerbaserade studier	18
4. Sammanfattning och slutsatser	19
4.1 Slutsatser för Sverige	20
4.2 Avslutning	22
5. Referenser	23
Appendix 1. Söksträngar och flödesdiagram av sökprocessen	25
Appendix 2. Publikationer i vetenskapliga tidskrifter	29
Appendix 3. Nordisk grå litteratur dvs. publikationer utanför den vetenskapliga litteraturen	31

Sammanfattning

Mot bakgrund av osäkerheten om hur många barn i Sverige som växer upp med föräldrar som har alkoholproblem genomfördes en litteraturöversikt inom området av den internationella vetenskapliga litteraturen och av den nordiska ”grå litteraturen”, dvs. studier som inte publicerats i vetenskapliga tidskrifter. Tanken var att resultaten i dessa översikter skulle ligga till grund för att ta fram skattningar av hur stor denna grupp av utsatta barn är i Sverige idag. Översikten identifierade endast 23 vetenskapliga studier som skattat hur många barn som växer upp med föräldrar som har alkoholproblem. Dessa studier var begränsade till USA, Norden och Storbritannien. Genomgången av nordisk grå litteratur identifierade ytterligare 9 studier.

Skattningarna av andelen barn med föräldrar som har alkoholproblem varierade i de vetenskapliga studierna mellan 2 och 34 procent och även resultaten i den nordiska grå litteraturen låg inom detta intervall. Variationen i skattningar beror till stor del på att olika mätmetoder och definitioner av alkoholproblem fångar in problematik med olika allvarlighetsgrad.

Mot den bakgrunden görs bedömningen att skattningar av denna grupp barn behöver innehålla någon form av indelningar utifrån allvarlighetsgraden i barnens utsatthet och exponering för sina föräldrars alkoholproblem. Som utgångspunkt förslås en skattning som fångar in den totala andelen barn som någon gång under sin uppväxt bott med en förälder eller vårdnadshavare som har alkoholproblem. I den internationella översikten varierade skattningarna av en sådan total grupp från 19 till 32 procent, ett intervall som rymmer en aktuell skattning för Sverige på ca 20 procent. Med denna skattning som utgångspunkt för beräkningarna har ca 430 000 av samtliga barn under 18 år i Sverige år 2018 varit exponerade under sin uppväxt för minst en förälder/vårdnadshavare som har alkoholproblem.

Den här gruppen är dock mycket heterogen med avseende på hur negativt de påverkats. Om vi, baserat på en studie av självrapporterade uppgifter från unga och resultat i en registerstudie, avgränsar gruppen till dem som av en förälders drickande påverkats *negativt i någon utsträckning*, skattas gruppen till 15 procent. Omräknat till antal personer år 2018 motsvarar detta ca 320 000 barn under 18 år. En snävare indelning till skattningarna är barn som påverkats *mycket negativt*. Denna andel skattas i Sverige till 10 procent med utgångspunkt från två studier; en som visar att 8,8 procent påverkats *mycket negativt* av att växa upp med någon som dricker för mycket men också studier som visar att endast 1 av 5 med alkoholproblem söker vård och att 2–3 procent av föräldrar har fått vård för sina alkoholproblem enligt registerstudier. Detta betyder att ca 215 000 barn har påverkats *mycket negativt* av en förälders alkoholproblem någon gång under sin uppväxt. Om vi slutligen gör en skattning av andelen barn till föräldrar med *mycket allvarliga alkoholproblem* uppgår denna till ca 3,5 procent vilket motsvarar ca 75 000 av samtliga barn under 18 år i Sverige år 2018. Denna skattning görs med utgångspunkt från en studie som undersökt om föräldern har fått sjukhusvård eller avlidit på grund alkoholproblematik.

Avslutningsvis kan vi konstatera att oavsett vilken skattning man utgår från, står det klart att det är många barn i Sverige som är utsatta för problem relaterade till föräldrars eller vårdnadshavares alkoholkonsumtion. För att få säkrare skattningar ser vi behov av mer metodinriktad forskning om hur denna grupp av utsatta barn ska kartläggas. Enligt den genomförda litteraturgenomgången visade sig detta vara ett förvånansvärt eftersatt forskningsområde.

I. Bakgrund

Forskning om hur alkohol påverkar andra individer än den som dricker har ökat under senare år. Hur individers alkoholkonsumtion påverkar närstående och deras barn är en viktig komponent i denna ansats. Forskningen om hur barn påverkas av att växa upp med föräldrar som dricker för mycket startade redan i början på 1900-talet (1). Sedan dess har en rad studier publicerats om olika psykosociala svårigheter som barn till föräldrar med alkoholproblem utvecklar, bland annat ökad hyperaktivitet, normbrytande beteende, depressions- och ångestsymtom, låg självkänsla och bristande impuls kontroll (2–5). Andra studier visar att dessa barn som vuxna även uppvisar en ökad risk för kriminalitet, ångest, depression (6), självmordsförsök och arbetslöshet (7–8). Även om det under åren publicerats en mängd studier om negativa psykosociala konsekvenser hos barn till föräldrar med alkoholproblem så har denna forskning ifrågasatts. En systematisk översiktsstudie som publicerades år 2016 på longitudinella kohortstudier identifierade 16 studier som omfattade psykosociala problem. Av dessa 16 studier visade 9 att föräldrarnas alkoholkonsumtion ökade risken för olika psykosociala problem hos deras barn medan 7 studier inte påvisade några riskökningar alls (9). Författarna identifierade ett antal kvalitetsbrister hos studierna, bland annat att många av studierna primärt hade andra frågeställningar, små urvalsstorlekar, skattade föräldrarnas alkoholbruk först när barnen hade flyttat hemifrån samt att betydelsen av andra faktorer som kan leda till psykosociala problem inte beaktades. Således påpekade författarna att det finns begränsningar i den kausala tolkningen gällande om föräldrars alkoholkonsumtion ökar risken för psykosociala problem hos deras barn. En slutsats som också dåvarande Folkhälsoinstitutet drog 2008 efter att ha sammanfattat den befintliga litteraturen (10).

Svårigheten med att kausalt fastslå om en uppväxt med föräldrar som dricker för mycket ökar risken för psykosociala problem beror bland annat på att denna uppväxtmiljö är komplex och ofta karaktäriseras av bristande familjestrukturer, instabila familjeritualer som måltider, helgaktiviteter och semestrar, ökade familjekonflikter, lägre familjesammanhållning, ökad familjeisolering och en lägre grad av kommunikation inom familjen (för en översikt se (11)). Dessutom kan föräldrar som har alkoholproblem periodvis vara både emotionellt men också fysiskt frånvarande (12) och det är också vanligt att de har någon annan form av psykisk sjukdom som antisocial personlighetsstörning, depression och ångest (13). I vissa fall förekommer också fysiska och psykiska övergrepp (14) även om sambandet mellan föräldrars alkoholproblem och fysiska övergrepp varit ifrågasatt (11). Det är inte heller helt ovanligt att barn som växer upp med föräldrar som har alkoholproblem känner sig ansvariga för sina föräldrars drickande utan att de har någon egentlig makt att påverka detta (15). Men trots en ifrågasatt kausalitet för att barn till föräldrar med alkoholproblem har en ökad risk för att utveckla psykosociala problem så visar den samlade forskningen att dessa barn är en sårbar grupp som ofta växer upp under ogynnsamma förhållanden och som har en ökad risk för att utveckla psykosociala problem oavsett om risken härstammar från föräldrarnas alkoholkonsumtion eller andra faktorer som också finns närvarande under deras uppväxt.

Vidare visar den samlade forskningen entydigt att den sårbarhet som barn till föräldrar med alkoholproblem har förstärkts ytterligare genom att dessa barn löper en högre risk för att utveckla ett eget alkoholmissbruk. I en nyligen publicerad systematisk översiktsstudie

av longitudinella kohortstudier visade 19 av 21 inkluderade studier ett samband mellan föräldrars och deras barns alkoholkonsumtion (16). Detta är inte förvånande givet att alkoholmissbruk till viss del är ärftligt och att ungefär 50 procent av överförbarheten påverkas av gener (17). Vissa studier (t.ex. 18) har uppskattat att barn till föräldrar med alkoholproblem har mellan två till åtta gånger högre risk för att själva utveckla alkoholproblem.

Trots att barn som växer upp med föräldrar som dricker för mycket är en sårbar grupp så är det få av dessa barn som erbjuds stödinsatser. Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning (CAN) publicerade år 2014 en kartläggning där endast en fjärdedel (24 procent) av barn till föräldrar som var inskrivna inom missbruks- och beroendevården erhöll stödinsatser (19). Det är inte heller alla föräldrar med alkoholproblem som får behandling inom missbruks- eller beroendevården. I Junis årliga kommunrapport där 219 av Sveriges 290 kommuner besvarade ett frågeformulär år 2018 om vilka stödinsatser som förekommer för målgruppen gjordes uppskattningen att endast 2,5 procent av alla de barn som växer upp med föräldrar som har ett riskbruk av alkohol får stödinsatser (20).

Mot bakgrund av deras ökade risk för att utveckla problematisk alkoholkonsumtion samt den sårbarhet som en uppväxt med föräldrar som dricker för mycket alkohol innebär är det angeläget att veta hur stor den här gruppen är inte minst som grund för att samhället ska prioritera resurser för insatser som kan hjälpa dessa barn. Att kartlägga detta är dock behäftat med en rad metodologiska svårigheter och det saknas idag ett vedertaget angreppssätt inom forskningen. Detta beror dels på att det inte finns en entydig definition av när föräldrars drickande ska anses orsaka problem för barnen, men det beror också på att det generellt är svårt att kartlägga problematiskt drickande bland vuxna i ett befolkningsperspektiv.

Denna problematik illustreras tydligt när man tittar på de kartläggningar som har genomförts i syfte att ta reda på hur många barn som växer upp med någon förälder eller vårdnadshavare som dricker för mycket alkohol. Resultaten varierar betydligt utifrån hur man definierar föräldrarnas problemdrickande och hur man samlar in data. Den första svenska skattningen publicerades av Folkhälsoinstitutet år 2009 och utgick ifrån en nationell befolkningsundersökning som innehöll frågor om bland annat familjesituation och riskkonsumtion av alkohol. Utifrån denna undersökning uppskattades det att 20 procent av urvalets barn under 18 år hade minst en förälder med riskkonsumtion av alkohol vilket motsvarade ca 400 000 barn (10). Dessa resultat har fått stor spridning och har bland annat legat till grund för kampanjen ”Vart femte barn” som under ett antal år bedrevs av olika ideella organisationer. Senare svenska studier har dock visat andra och lägre siffror och det finns därför ett behov av att förtydliga orsaken till varför olika studier får fram skilda resultat. Troligtvis kan skillnaderna bero på att studierna mäter föräldrars alkoholproblem på olika sätt olika och här kan resultat i studier från den internationella litteraturen bidra till en ökad förståelse.

1.1 Syfte med rapporten

För att öka kunskapen om hur många barn som har föräldrar med alkoholproblem och hur resultaten varierar beroende på vilket angreppssätt som använts ska vi i denna rapport gå igenom den internationella litteraturen på detta område. Närmare bestämt ska vi göra en så kallad systematisk litteraturöversikt och samla in alla vetenskapliga studier som publicerats sedan 1990 och som presenterat resultat om hur många barn i befolkningen

som har föräldrar med alkoholproblem. Det är enligt vår vetenskap den första internationella litteraturoversikten över detta område. Som ett komplement ska vi även samla in nordiska kartläggningar som genomförts men inte publicerats i vetenskapliga tidskrifter s.k. grå litteratur. Såväl den vetenskapliga litteraturen som de nordiska kartläggningarna kommer att grupperas utifrån olika definitioner av föräldrars alkoholproblem och utifrån metodologiska skillnader.

Det andra syftet med rapporten är att utifrån analyser av den tillgängliga litteraturen och tillgängliga svenska studier presentera en skattning av hur många barn i Sverige som växer upp med föräldrar som har alkoholproblem.

2. Metod

En systematisk litteraturoversikt har genomförts, vilket är en metod för att summera den tillgängliga litteraturen rörande en forskningsfråga. Arbetet har följt de etablerade riktlinjerna för utförandet av systematiska översikter i PRISMA (Preferred Reporting Items for Systematic Reviews and Meta-Analyses) (21). För att precisera forskningsfrågan, inklusions- och exklusionskriterier användes verktyget PICO (Population, Intervention/ Exposure, Comparison or control, Outcome). De viktigaste inklusionskriterierna omfattade: barn i åldern 0–17 år, befolkningsurval samt att information fanns tillgänglig så det var möjligt att beräkna prevalens.

Söksträngen, som utarbetats tillsammans med bibliotekarier på Karolinska Universitetsbiblioteket, kombinerade söktermerna "Parents" och "Child of impaired Parents" med olika söktermer relaterat till "Alcohol" och "Drinking" som exempelvis "Alcohol drinking", "Binge drinking", "Alcohol-related disorders" och "Alcoholism". Sökningen genomfördes av bibliotekarier på Karolinska Universitetsbiblioteket i tre databaser, Medline/OVID, PsychInfo/OVID och Web of Science/Clarivate från 1990 till juni månad 2019. Som komplement identifierades även från de nordiska länderna s.k. grå litteratur, vilket omfattar litteratur som inte går att återfinna i vetenskapliga databaser som t.ex. rapporter. Grå litteratur publicerad i Sverige identifierades via den kunskap om ämnet som fanns hos personalen på CAN. Grå litteratur publicerad i Norge, Finland, Danmark och Island identifierades genom att en förfrågan skickades ut till kollegor i dessa grannländer. I Appendix 1 presenteras söksträngarna samt ett flödesdiagram av sökprocessen.

Sammanlagt identifierades 3 807 unika träffar som granskades av två personer vid CAN. Av dessa granskades 427 artiklar i fulltextformat varav endast 32 studier inkluderas slutgiltigt i översikten. Totalt identifierades 23 artiklar publicerade i internationella vetenskapliga tidskrifter och 9 publikationer från nordisk grå litteratur.

3. Resultat

3.1 Systematisk översikt av vetenskaplig litteratur

Den systematiska litteraturoversikten visade att antalet vetenskapliga studier inom detta område är begränsat och att endast 23 studier uppfyllde de kriterier som låg till grund för litteratursökningen. Av dessa studier var det dock bara 3 där huvudsyftet med studien var att skatta hur många barn som har föräldrar med alkoholproblem medan majoriteten av studier endast innehöll data som kunde användas för att ta fram en sådan skattning. I dessa studier ingick oftast förekomst av alkoholproblem hos föräldrarna som en variabel för att skatta risken för olika problem bland barnen.

De identifierade studierna baserades på data från ett begränsat antal länder med flest studier från USA (13 studier) följt av Sverige (4), Finland (3), Danmark (2) och Storbritannien (1). Det mest förekommande angreppssättet var analyser av data från nationella befolkningsurval där man intervjuat antingen föräldrar eller unga om förekomsten av alkoholproblem hos föräldrarna – antingen under uppväxten eller pågående. Fyra studier baserades på registerdata dvs. data om föräldrars alkoholproblem som finns i register, t.ex. register över personer som vårdas för alkoholrelaterade sjukdomar. Samtliga identifierade registerstudier baserades på data från Sverige eller Finland.

Studierna varierade med avseende på hur man mätte föräldrarnas alkoholproblem och fyra huvudsakliga ansatser identifierades:

1. Intervjuundersökning med retrospektiva uppgifter från vuxna om sina föräldrars alkoholproblem under uppväxten.
2. Intervjuundersökning med uppgifter om pågående alkoholproblem hos föräldrar rapporterat av föräldrarna själva eller av barnen.
3. Intervjuundersökning med uppgifter om pågående hög alkoholkonsumtion hos föräldrar rapporterat av föräldrarna själva eller av barnen.
4. Registerstudie där föräldrars alkoholproblem finns noterat i register.

Nedan följer en redovisning av resultatet för respektive kategori av studie.

3.1.1 Retrospektiva intervjuundersökningar

Sju studier baserades på befolkningsurval av vuxna som, med varierande frågeformuleringar, tillfrågats om de växte upp med minst en förälder (ibland även vårdnadshavare) som hade alkoholproblem. Trots att studierna mäter alkoholproblem på lite olika sätt och avser olika tidpunkter och befolkningar, är resultaten relativt likartade. Sammantaget visar studierna att mellan 19 och 32 procent av barnen i de studerade befolkningsurvalen haft minst en förälder/vårdnadshavare med alkoholproblem under uppväxten (Tabell 1). Även om dessa studier inte mäter varaktighet och allvarlighetsgrad i barnens utsatthet ger skattningarna en indikation på förekomsten av barn med någon negativ erfarenhet av alkoholproblematik hos föräldrarna.

Tabell 1. Studier baserade på nationella intervjuundersökningar där vuxna retrospektivt svarat på frågor om de växt upp med en förälder/vårdnadshavare som hade alkoholproblem.

Studie	Urval	Definition/mätning av alkoholproblem hos föräldrar	Skattad andel barn (%)
Cuijpers, P., & Smit, F. (2001)	Urval i USA i åldern 15–54 år (n=5 190) intervjuade 1990	Svarspersonen svarar ja på fråga "om biologisk mamma eller pappa någonsin hade alkoholproblem"	31,8
Plunk, A. D., Agrawal, A., m.fl. (2015)	Urval i USA födda 1960–69 (n=16 331) intervjuade 1991–92	Svarspersonen uppger att minst en förälder någon gång varit alkoholist eller problemdrickare under uppväxten	25,5
Thompson Jr, R. G., Lizardi, D. m.fl. (2008)	Urval i USA 18 år och äldre (n=43 093) intervjuade 2001–02	Svarspersonen uppger att minst en förälder haft alkoholproblem enligt måttet AUDADIS (diagnostisk intervju)	21,3
Thapa S, Selya AS et al. (2017)	Urval i USA 18 år och äldre (n=36 057) intervjuade 2012–13	Svarspersonen svarar ja på frågan: "Innan du fyllt 18 år, var en förälder/annan vuxen som bodde hos dig en problemdrickare/alkoholist?"	23
Dawson, D. A., Grant, B. F., m.fl. (1992)	Urval i USA i åldern 18–34 år (n=16 795) intervjuade 1988	Svarspersonen uppger att minst en förälder/vårdnadshavare någon gång varit alkoholist eller problemdrickare under uppväxten	18,8
Kestilä, L., Martelin, T. m.fl. (2008)	Urval i Finland i åldern 18–29 år (n=1 234) intervjuade 2012–13	Svarspersonen svarar ja på frågan: "När du tänker på din uppväxt, dvs. innan du fyllt 16 år, hade din mamma eller pappa alkoholproblem?"	20,5
Ojanlatva, A., Helenius, H., m.fl. (2003)	Urval i Finland i åldern 20–54 år (n=21 101) intervjuade 2012–13	Svarspersonen svarar ja på frågan: "Hade någon familjemedlem problem med alkohol när du växte upp?"	25
Spredning			18,8–31,8

3.1.2 Intervjuundersökningar om pågående alkoholproblem

Sju studier baserades på befolkningsurval av hushåll eller barn som används för att kartlägga förekomst av pågående alkoholproblem hos förälder oftast inom tidsramen

”de senaste 12 månaderna”. Dessa studier ger således en skattning av andelen barn i befolkningen som vid en viss tidpunkt är exponerade för alkoholproblem hos minst en förälder eller vårdnadshavare. Som väntat blir de skattade prevalenserna lägre än i studier som kartlägger exponering vid något tillfälle under hela uppväxten och de skattade prevalenserna varierar mellan 3,9–15 procent (Tabell 2). Vi inkluderar här även en studie där en ung population i åldern 12–17 år tillfrågats om deras föräldrar har eller har haft alkoholproblem. Med tanke på populationens ålder kan man anta att det är till stor del aktuell problematik som avses och resultatet uppgår till 9,3 procent.

Tabell 2. Studier baserade på nationella intervjuundersökningar som mäter pågående alkoholproblem bland föräldrarna.

Studie	Urval	Definition/mätning av alkoholproblem hos föräldrar	Skattad andel barn (%)
Dawson, D. A. (1992)	Urval i USA av barn i åldern 5–17 år (n=9 301) och deras föräldrar intervjuade år 1988	Minst en förälder rapporterar alkoholberoende enligt DSM-III	6,8–8,7
Grant, B. F. (2000)	Urval i USA av barn under 18 år (n=42 862) och deras föräldrar intervjuade år 1992	Minst en förälder rapporterar ett pågående alkoholberoende eller missbruk enligt DSM-IV	15
Obot, I. S., Wagner, F. A. m.fl. (2001)	Urval i USA av 2 888 par av föräldrar och barn 12–17 år intervjuade 1995–97	Minst en förälder rapporterar ett pågående alkoholberoende enligt DSM-IV	3,9
Obot, I. S., & Anthony, J. C. (2004)	Urval i USA av 1 729 par av föräldrar och barn 12–17 år intervjuade 1995–96	Minst en förälder rapporterar ett pågående alkoholberoende enligt DSM-IV	4,6
Raninen, J., Elgan, T. H. m.fl. (2016)	Barn under 18 år i ett nationellt urval av vuxna i Sverige (n=15 576) intervjuade år 2013	Barn till förälder som rapporterar ett pågående alkoholberoende eller missbruk enligt DSM-IV	3,9
Pisinger, Veronica SC m.fl. (2018)	Urval i Danmark av 35 637 studenter under 18 år intervjuade år 2014	Studenten uppger att minst 1 förälder ”har alkoholproblem”	6
Manning, V., Best, D. W. m.fl. (2009)	Urval från två olika intervjuundersökningar genomförda i Storbritannien med 6704 respektive 16 715 vuxna respondenter och barn under 16 år	Minst en förälder rapporterar ett pågående alkoholberoende enligt SADQ	5,9
Retrospektivt av barn under 18 år			
Hanson, R. F., Self-Brown, S m.fl. (2006)	Urval barn i USA i åldern 12–17 år (n=4 023) intervjuade 1995–96	Barnet uppger att minst en förälder eller vårdnadsgivare drack så mycket att det blev problem (med exempel)	9,3
Spridning			3,9–15

3.1.3 Intervjuundersökningar om pågående hög alkoholkonsumtion

Fem studier identifierades i vilka man utifrån intervjuundersökningar kartlägger andelen barn med föräldrar som har problematisk alkoholkonsumtion varav en studie rapporterade två skattningar (Tabell 3). Den stora variationen i skattningar på mellan 11,5 och 33 procent beror sannolikt på de olika definitionerna av problemkonsumtion snarare än att det handlar om olika populationer.

Tabell 3. Studier baserade på nationella intervjuundersökningar som utgår från pågående hög alkoholkonsumtion bland föräldrarna.

Studie	Urval	Definition/mätning av alkoholproblem hos föräldrar	Skattad andel barn (%)
Kelly, Y., Goisis, m.fl. (2016)	Urval i USA av 11-åringar i 19 244 familjer intervjuade 2000–2002	Minst en förälder rapporterar att de dricker minst 3–5 drinkar minst 4 gånger i veckan eller minst 5–6 drinkar per tillfälle	33,5
London, S., Quinn, K., m.fl. (2017)	Urval i USA av 12 288 barn i åldern 11–21 intervjuade 1994–95	Minst en förälder dricker sig berusad minst en gång i månaden	11,5
Scheidell, J. D., Quinn, K., m.fl. (2017)	Urval i USA av 12 288 barn i åldern 11–21 intervjuade 1994–95	Minst en förälder dricker sig berusad minst en gång i månaden	11,5
Manning, V., Best, D. W. m.fl. (2009)	Urval från två olika intervjuundersökningar genomförda i Storbritannien med 6704 respektive 16 715 vuxna respondenter och barn under 16 år	Minst en förälder dricker sig berusad minst en gång i veckan	30
Manning, V., Best, D. W. m.fl. (2009)	Urval från två olika intervjuundersökningar genomförda i Storbritannien med 6704 respektive 16 715 vuxna respondenter och barn under 16 år	Minst en förälder har skadlig alkoholkonsumtion (minst 8 poäng på AUDIT-C)	22,1
Bendtsen, P., Damsgaard, M. m.fl. (2013)	Urval i Danmark av 2 911 studenter i åldern 13–16 år intervjuade år 2010	Bor med minst en förälder som dricker alkohol varje dag	16,7
Spridning			11,5–33,5

3.1.4 Registerbaserade studier

Fyra registerbaserade studier identifierades i vilka man baserar skattningen på uppgifter om föräldrars alkoholproblem i register innan barnen fyllt 18 år. Tre av studierna analyserade svenska registerdata medan en studie utgick från registerdata från Finland (Tabell 4). Resultatet i de svenska studierna varierade mellan 2 och 3,4 procent, där de lägre skattningarna endast avser barn till föräldrar som vårdats på sjukhus för kronisk alkoholrelaterad sjukdom medan den högre skattningen även inkluderar vård för akuta skador och alkoholrelaterade dödsfall. Den högsta prevalensen på 8,8 procent baseras på finska data och inkluderar fler register, bl.a. öppenvårdsregister.

Tabell 4. Studier baserade på registerdata.

Studie	Urval	Definition/mätning av alkoholproblem hos föräldrar	Skattad andel barn (%)
Jääskeläinen, M., Holmila, M., m.fl. (2016)	Alla barn födda i Finland 1991	Minst en förälder med notering i register om allvarliga alkoholproblem under perioden 1991–2009 dvs. innan barnen fyllt 18 år	8,8
von Borczyskowski, A., Lindblad, F., m.fl.. (2011)	Alla som bodde i Sverige 1986 i åldern 18–40 år	Minst en förälder som vårdades i slutenvård 87–02 eller dog med alkoholrelaterad diagnos mellan 1960 och 2001	3,4
Berg, L., Bäck, K., m.fl.. (2016)	Alla barn födda i Sverige 1990–1996	Minst en förälder som vårdats på sjukhus för kronisk alkoholrelaterad sjukdom innan barnen fyllt 15 år	2,0
Long, E. C., Lönn, m.fl.. (2018)	Alla barn födda i Sverige 1972–82	Minst en förälder som vårdats på sjukhus för kronisk alkoholrelaterad sjukdom innan barnen fyllt 18 år	2,8
Spridning			2,0–8,8

3.2 Genomgång av grå litteratur från Norden

För att komplettera litteraturöversikten av vetenskapligt publicerade studier, samlade vi även in grå litteratur dvs. studier där man skattar denna grupp av barn men som inte publicerats i en vetenskaplig tidskrift. En avgränsning till nordiska studier gjordes av praktiska skäl men även för att resultaten i övriga nordiska länder kan antas vara mer relevanta för situationen i Sverige. Man kan konstatera att dessa studier i regel var baserade på välgjorda datainsamlingar och på data av lika hög kvalitet som i de vetenskapliga studierna.

3.2.1 Retrospektiva intervjuundersökningar

I tabell 5 presenteras fyra studier som baseras på nationella intervjuundersökningar där vuxna retrospektivt svarat på frågor om de växt upp med en förälder som hade alkoholproblem. Resultaten varierar mellan 12,2 och 22,3 procent och tenderar att vara högre då man mäter alkoholproblem i termer av att ”dricka för mycket” med en svensk respektive dansk studie som här hamnar runt 20 procent med den erfarenheten under uppväxten. Frågar man direkt om en förälder hade alkoholproblem uppgår andelen till 12,2 procent medan om man frågar barn och använder instrumentet CAST-6, erhålls skattningar på 14–15 procent.

Tabell 5. Studier baserade på nationella intervjuundersökningar där vuxna retrospektivt svarat på frågor om de växt upp med en förälder som hade alkoholproblem.

Studie	Urval	Definition/mätning av alkoholproblem hos föräldrar	Skattad andel barn (%)
Sundin, E (2018)	Urval av vuxna i åldern 17–84 år i Sverige (n=2 347) intervjuade år 2015	Ja på frågan; bodde du tillsammans med någon som drack för mycket (regelbundet eller vid enstaka tillfällen) när du var barn eller tonåring?	22,3
Rosendal Jensen H A, Juel, K, m.fl. (2016)	Urval av vuxna i åldern 18–64 år i Danmark (n=1 575) intervjuade år 2015	Ja på frågan; bodde du tillsammans med någon som drack för mycket (regelbundet eller vid enstaka tillfällen) när du var barn eller tonåring?	19,3
Kristiansen L, Ekholm O, Grønbæk M, Tolstrup JS. Alkohol i Danmark (2008)	Urval av vuxna i åldern 16 år och äldre i Danmark (n=4 015) intervjuade år 2008	Svarspersonen uppger att förälder eller vårdnadshavare hade alkoholproblem under uppväxten	12,2
Larm, P (2017)	Urval i Sverige av elever i åk 9 (n=6 124) och elever i Gymnasiet åk 2 (n=4 778) intervjuade år 2017	CAST-6 dvs. ja på minst 3 av 6 frågor om problem med föräldrars alkoholkonsumtion under uppväxten	14 (15–16-åringar) 15 (17–18)
Spridning			12,2–22,3

3.2.2 Intervjuundersökningar om pågående alkoholproblem eller hög alkoholkonsumtion

Vi identifierade tre studier som skattade andelen barn som har föräldrar med pågående alkoholproblem eller riskkonsumtion (Tabell 6). Spridningen i skattningar var här betydande med som lägst 5 procent enligt en studie som utgick från att barn rapporterade att de sett sina föräldrar berusade, till 14–20 procent när man mäter riskkonsumtion utifrån föräldrars egen rapportering.

Tabell 6. Studier baserade på nationella intervjuundersökningar som mäter pågående alkoholproblem eller hög alkoholkonsumtion bland föräldrarna.

Studie	Urval	Definition/mätning av alkoholproblem hos föräldrar	Skattad andel barn (%)
Ljungdahl, S. (2008)	Urval av 23 210 personer i Sverige mellan 16–64 år insamlat 2004–2007	Riskkonsumtion enligt AUDIT-C dvs. 8–12 poäng för män och 6–12 poäng för kvinnor	20
Rossow, I., Moan, I. S. & Natvig, H. (2009)	Urval av 1 501 personer i Norge mellan 16–95 år insamlat 2004	Föräldrar dricker mer eller berusar sig mer än 90 procent av befolkningen	14
Rossow, I., Moan, I. S. & Natvig, H. (2009)	Urval av 20 703 elever i Norge insamlat 2004	Eleverna svarade att de under det senaste året sett sin mamma eller pappa berusade minst några gånger i månaden	5
Torvik, F. A., & Rognmo, K. (2011)	Sammanvägning av flera norska studier	Förälder kvalificeras som att ha ett alkoholberoende eller missbruk enligt DSM-IV eller ICD-10	8,3
Spridning			5–20

3.2.3 Registerbaserade studier

Även studier baserade på registerdata uppvisade stora variationer mellan de två studier som identifierats (Tabell 7). Från 2,5 procent i en svenska studie som begränsade sig till att minst en förälder vårdats för alkoholproblem i slutenvård till 15,1 procent i samma studie där man lagt till registeruppgifter om vård för alkoholproblem i öppenvård och lagföring för rattfylleri. Värt att notera är att den finska studien som också begränsar sig till slutenvård för alkoholproblem visade en högre prevalens än i Sverige 5,1 procent.

Tabell 7. Skattningar av andel barn i missbruksmiljö utifrån studier baserade på registerdata.

Studie	Urval	Definition/mätning av alkoholproblem hos föräldrar	Skattad andel barn (%)
Holmila, M., Raitasalo, K., & Tigerstedt, C. (2016)	Alla barn i Finland födda 1991, 1997 och 2002 och deras biologiska föräldrar	Förälder har vårdats för alkoholproblem i slutenvård	5,1
Hjern, A., & Manhica, H. A. (2013)	Alla barn födda i Sverige 1987–89	Minst en förälder har vårdats för alkoholproblem i slutenvård medan barnet var mellan 0–17 år	2,5
Hjern, A., & Manhica, H. A. (2013)	Alla barn födda i Sverige 1987–89	Minst en förälder har vårdats för alkoholproblem i slutenvård, öppenvård eller lagförts för rattfylleri medan barnet var mellan 0–17 år	15,1
Spridning			2,5–15,1

4. Sammanfattning och slutsatser

Den här litteraturöversikten visade att vetenskapliga studier som skattar hur många barn som växer upp med föräldrar som har alkoholproblem är sällsynta och i stort begränsade till USA, Norden och Storbritannien. Vi identifierade totalt 23 studier varav endast 3 hade som huvudsyfte att skatta storleken på denna grupp av barn. En klar majoritet av studierna presenterade således data som möjliggjorde skattningar av gruppens storlek, medan huvudsyftet ofta var att studera barns exponering för föräldrars alkoholproblem som en riskfaktor för olika typer av problem. Genomgången av nordisk grå litteratur dvs. studier som inte publicerats i vetenskapliga tidskrifter, identifierade däremot 9 studier som hade som syfte att kartlägga hur många barn som har föräldrar med alkoholproblem.

Både de vetenskapliga studierna och den grå litteraturen kunde i grova drag delas in i fyra kategorier av studier med avseende på metodik och definition av alkoholproblem hos föräldrarna: 1. Intervjuundersökningar där man frågar barnen retrospektivt som vuxna om föräldrarna hade alkoholproblem under uppväxten, 2. Intervjuundersökningar där man frågar barn eller föräldrar om det finns pågående alkoholproblem hos föräldrarna, 3. Intervjuundersökningar där man frågar barn eller föräldrar om det finns pågående problematisk alkoholkonsumtion hos föräldrarna. 4. Registerstudier som skattade andelen barn vars föräldrar har alkoholproblem som identifierats i främst vårdregister men i vissa fall även andra register som fångar in alkoholproblematik.

Skattningarna av andelen barn med föräldrar som har alkoholproblem varierade i de vetenskapliga studierna mellan 2 och 34 procent och även resultaten i den nordiska grå litteraturen låg inom detta intervall. Det finns förstås flera förklaringar till dessa stora skillnader utöver att data kommer från olika länder och tidsperioder. En viktig förklaring är att studierna definierar och mäter alkoholproblem hos föräldrarna på olika sätt. Skattningarna blir exempelvis högre i studier som utgår från om föräldrar har haft alkoholproblem någon gång under barnets uppväxt jämfört med studier som studerar alkoholproblem hos föräldrar under en kortare tidsperiod t.ex. under det senaste året. Den skattade förekomsten blir också generellt högre i studier som mäter problematisk alkoholkonsumtion hos föräldrarna jämfört med studier som mäter alkoholproblem. Förekomsten blir också lägre i studier som använder en snävare definition av alkoholproblem, t.ex. att en förälder vårdats på sjukhus för alkoholproblem eller uppfyller kriterier för alkoholberoende.

Översikten visade att högst skattningar av andelen utsatta barn erhålls i intervjuundersökningar där man retrospektivt frågar vuxna om det fanns alkoholproblem hos minst en förälder/vårdnadshavare under deras uppväxt. Här varierade skattningarna mellan 18,8 och 31,8 procent i de 7 vetenskapliga studier som identifierades och mellan 12 och 22,3 procent i den nordiska grå litteraturen. Av speciellt intresse för svenskt vidkommande är här en aktuell svensk rapport med data från 2015 där man fann att 22,3 procent i ett nationellt urval vuxna uppgav att man växte upp med någon som ”drack för mycket” varav i stort alla var en förälder eller vårdnadshavare (22). Resultaten kan även relateras till en svensk studie av Larm (2017) som visade att andelen 15–16-åringar som rapporterade om alkoholproblem hos sina föräldrar någon gång under uppväxten (enligt instrumentet CAST-6) var 14 procent bland 15–16-åringar år 2017 och 15 procent bland 17–18-åringar (23).

De sju vetenskapliga studierna baserade på intervjuundersökningar om *pågående* alkoholproblem hos minst en förälder kom fram till lägre skattningar som varierade mellan 3,9 och 15 procent utsatta barn och 8,3 procent i den studie vi fann i den nordiska grå litteraturen. Att skattningarna blir lägre är rimligt med tanke på att alkoholproblem kan gå över hos vissa föräldrar men innebär samtidigt att studier av pågående alkoholproblem missar en del problematiska erfarenheter under barnens uppväxt. En av de inkluderade vetenskapliga studierna var från Sverige och innehöll den lägsta skattningen på 3,9 procent men utgick då ifrån att föräldrarna hade en alkoholrelaterad beroende eller missbruksdiagnos enligt DSM-IV (24).

Fem studier med inriktning mot att kartlägga barn till föräldrar med pågående problematisk alkoholkonsumtion identifierades med skattningar som varierade mellan 11,5 och 33,5 procent. Spridningen i den grå litteraturen var också stor och varierade mellan 5 och 20 procent. Det är här värt att notera att 20 procent kommer från den första studien som publicerades i Sverige där man fann att ca 20 procent av barnen i Sverige år 2009 hade minst en förälder med riskkonsumtion (10).

En fjärde kategori av studier mäter förekomsten av föräldrars alkoholproblem i register, främst register för vård av alkoholproblem. I översikten identifierades fyra registerstudier varav tre från Sverige och en från Finland. Skattningarna av andelen barn varierade mellan 2 och 8,8 procent. Det bör nämnas att siffran 8,8 procent kommer från den finska studien som inkluderade data från fler register än övriga studier som baserades på svenska data. Vidare identifierades två registerstudier i den nordiska grå litteraturen varav en svensk studie presenterade två olika skattningar – en baserad på endast slutenvård för alkoholproblem och en där man lagt till registeruppgifter om öppenvård för alkoholproblem och lagföring för rattfylleri. Denna skillnad genererade stora skillnader i skattningen av andel barn till föräldrar med alkoholproblem – 2,5 procent när bara slutenvård beaktas och 15,3 procent med hänsyn tagen till öppenvård och rattfylleri. Med tanke på att andelen personer med alkoholproblem som inte söker vård uppskattats till ca 80 procent (25–26), är det inte oväntat att skattningar baserade på detta tillvägagångssätt är lägre än studier som även fångar in alkoholproblem bland vuxna som inte har haft någon vårdkontakt för sina alkoholproblem. Det är också troligt att registerstudier fångar in föräldrar med relativt svåra alkoholproblem jämfört med studier som inkluderar personer med alkoholproblem som inte söker vård.

4.1 Slutsatser för Sverige

Resultaten i den internationella litteraturoversikten kan inte direkt översättas till svenska förhållanden idag eftersom det handlar om olika befolkningar, tidpunkter och metoder. Vi bör också beakta att alkoholkonsumtionen i Sverige är lägre än i de länder som studerats i litteraturen, bortsett från i Norge. För att skatta förekomsten av barn till föräldrar med alkoholproblem måste man därför kombinera resultat från den internationella litteraturen med resultat från svenska studier inklusive den grå litteraturen.

Vi kan inledningsvis konstatera att det även i den internationella litteraturen framkom stora skillnader mellan skattningar av andelen barn med föräldrar som har alkoholproblem och att det beror på att olika metoder och definitioner av alkoholproblem fångar in problematik med olika allvarlighetsgrad. Tydligast blir detta om man jämför skattningar baserade på slutenvård för alkoholproblem bland föräldrar med skattningar baserade på det bredare måttet riskkonsumtion. Mot den bakgrunden förefaller det rimligt med någon form

av grov indelning av barnen utifrån allvarlighetsgraden i deras utsatthet och exponering för föräldrars alkoholproblem. Utgångspunkten för denna indelning kommer att vara antaganden om allvarlighetsgraden i föräldrarnas alkoholproblem dvs. ju allvarligare problem för föräldrarna desto svårare utsatthet för barnen.

Det finns inget etablerat sätt att skatta allvarlighetsgraden i situationen för barn med föräldrar som har alkoholproblem. Vi föreslår att man som utgångspunkt och maximiskattning använder beräkningen av andelen barn som någon gång under sin uppväxt bodde med minst en förälder eller vårdnadshavare som hade alkoholproblem i termer av "att dricka för mycket". I översikten varierade skattningarna av denna grupp mellan 19 och 32 procent och som nämndes befinner sig en aktuell skattning för Sverige på 22,3 procent inom detta intervall. Denna siffra för Sverige bör dock korrigeras nedåt något eftersom ca 2 procent rör andra än föräldrar och vårdnadshavare (22). En skattning på 20 procent är därför mer rimlig och kan tolkas som att drygt vart femte barn i Sverige någon gång under sin uppväxt bodde med minst en förälder/vårdnadshavare med alkoholproblem och motsvarar ca 430 000 barn om siffran appliceras på antalet barn i Sverige år 2018 som är under 18 år (2 155 379).

Utifrån resultaten i litteraturöversikten kan man anta att allvarlighetsgraden i barnens utsatthet varierar avsevärt i denna grupp av 430 000 barn bl.a. hur problematiskt föräldrarnas drickande är. Detta illustreras i den aktuella studien (22) av att ca 15 procent av de skattade 430 000 barnen (64 500) uppgav att de inte alls hade påverkats negativt medan 40,7 procent (175 000) uppgav att de påverkats *lite* negativt och 43,9 procent (189 000) uppgav att de påverkats *mycket* negativt av att växa i en familj där en förälder/vårdnadshavare har alkoholproblem. Dessa skattningar visar således att det finns stora skillnader vad gäller allvarlighetsgraden i barns utsatthet för alkoholproblem bland föräldrarna. Sett i ett befolkningsperspektiv betyder dessa siffror att 8,8 procent av alla barn har haft en *mycket negativ* erfarenhet av att ha växt upp med en vuxen som dricker för mycket, 8,2 procent uppfattar utsattheten som mindre allvarlig och 3 procent upplevde inga problem.

Hur förhåller sig andra skattningar till dessa siffror? Andelen barn i Sverige med föräldrar som fått slutenvård för sina alkoholproblem, tecken på mycket allvarlig problematik, skattas till mellan 2 och 2,8 procent. Givet att ca 1 av 5 med alkoholproblem i Sverige får vård ligger skattningen 8,8 procent till och med något lägre än man kan anta utifrån vårddata (10–14 procent). Att det är betydligt fler barn i Sverige som befinner sig i en problematisk situation illustreras av Hjern & Manhica som utöver registrering för slutna sjukhusvård inkluderade föräldrars erfarenhet av öppenvård för alkoholproblem och lagföring för rattfylleri (27). Då framkom att 15,3 procent av samtliga barn i Sverige födda 1987–89 hade minst en förälder med denna erfarenhet innan barnen fyllt 18 år. Även studier som baseras på uppgifter från barnen själva tyder på att gruppen utsatta är mycket större än den vars föräldrar vårdats på sjukhus för alkoholproblem. Enligt det relativt krävande instrumentet CAST-6, som kräver att barnen svarar ja på minst tre av sex frågor om problem kopplade till föräldrarnas drickande, framkommer att 14 procent av 15–16-åringar och 15 procent av 17–18-åringar har haft minst en förälder med alkoholproblem under uppväxten (23).

Med utgångspunkt från genomgången och jämförelsen med svenska skattningar i både vetenskaplig och grå litteratur, bedömer vi sammanfattningsvis att 20 procent av alla barn under 18 år i Sverige någon gång har erfarenhet av att en förälder eller vårdnadshavare har druckit för mycket alkohol, vilket skulle motsvara 430 000 barn under 18 år i Sverige idag. Den här gruppen är sannolikt mycket heterogen med avseende på om och hur mycket

man har påverkats negativt. Om vi avgränsar denna grupp till de som sannolikt åtminstone har påverkats *negativt* i någon utsträckning ser vi 15 procent som en rimlig skattning mot bakgrund av de ovan nämnda studierna (23, 27). Denna andel motsvarar ca 320 000 barn under 18 år. En ytterligare avgränsning till andelen barn som har påverkats *mycket negativt* kan sättas till 10 procent med utgångspunkt från två resultat; att 8,8 procent påverkats *mycket negativt* av att växa upp med någon som dricker för mycket (22) men också av vetskapen att endast 1 av 5 med alkoholproblem söker vård och att 2–3 procent av föräldrar har fått vård för sina alkoholproblem enligt registerstudier (29–30). Med denna definition antar vi således att ca 215 000 barn har påverkats mycket negativt av föräldrars alkoholproblem någon gång under sin uppväxt. Om man vidare avgränsar sig till barn till föräldrar med mycket svåra alkoholproblem som har krävt sjukhusvård eller som till och med lett till dödsfall så tyder tillgängliga studier på att andelen kan vara ca 3,5 procent eller motsvarande ca 75 000 barn under 18 år i Sverige år 2018.

4.2 Avslutning

Vi har i denna rapport presenterat skattningar av hur många barn i Sverige som växer upp med föräldrar som har alkoholproblem utifrån resultatet av den första systematiska litteraturöversikten på området och utifrån en genomgång av nordisk grå litteratur. Litteraturöversikten visade att metodinriktad forskning om hur denna grupp av utsatta barn ska kartläggas är förvånansvärt eftersatt.

Vi kom fram till att gruppen utsatta barn bör grupperas utifrån allvarlighetsgrad i problematiken vilken bedömdes utifrån antaganden om hur svåra alkoholproblem föräldrarna hade. Som mest bedömer vi att av samtliga barn under 18 år i Sverige idag, har upp till 430 000 barn någon gång under uppväxten haft minst en förälder med alkoholproblem. Gör vi en avgränsning till mer allvarliga alkoholproblem skattar vi att den gruppen utgörs av 320 000 respektive 215 000 barn medan ca 75 000 barn antas ha växt upp med föräldrar som har en mycket allvarlig alkoholproblematik.

Vi identifierade också ett antal framtida forskningsbehov. För att ytterligare nyansera beräkningarna vore det angeläget att ta in andra aspekter än föräldrarnas alkoholproblem för att bedöma situationens allvarlighetsgrad, t.ex. familjens sociala situation och förekomst av annat missbruk och psykiska problem. Det vore också intressant att matcha registerdata om vårderfarenhet och annan problematik med självrapporterade uppgifter om föräldrars alkoholproblem, antingen som den rapporteras av föräldrarna eller som den rapporteras av barnen. På så sätt får man en bild av i vilken utsträckning den riktigt svåra problematiken fångas in i intervjuundersökningar av nationella befolkningsurval. Det vore också viktigt att få veta hur stor andel av de som rapporterar problematik någon gång under uppväxten som också rapporterar pågående problem under en kortare tidsperiod. På så sätt får man en bild av hur stor andel av barnen som växer upp med föräldrar som har långvarig kronisk alkoholproblematik och hur många som har mer tillfällig utsatthet av alkoholproblem hos föräldrar.

Avslutningsvis kan vi konstatera att oavsett vilken skattning man utgår från, står det klart att det är många barn i Sverige som är utsatta för problem relaterade till föräldrars eller vårdnadshavares alkoholkonsumtion. För att få säkrare skattningar ser vi behov av mer metodinriktad forskning om hur denna grupp av utsatta barn ska kartläggas. Enligt den genomförda litteraturgenomgången visade sig detta vara ett förvånansvärt eftersatt forskningsområde.

5. Referenser

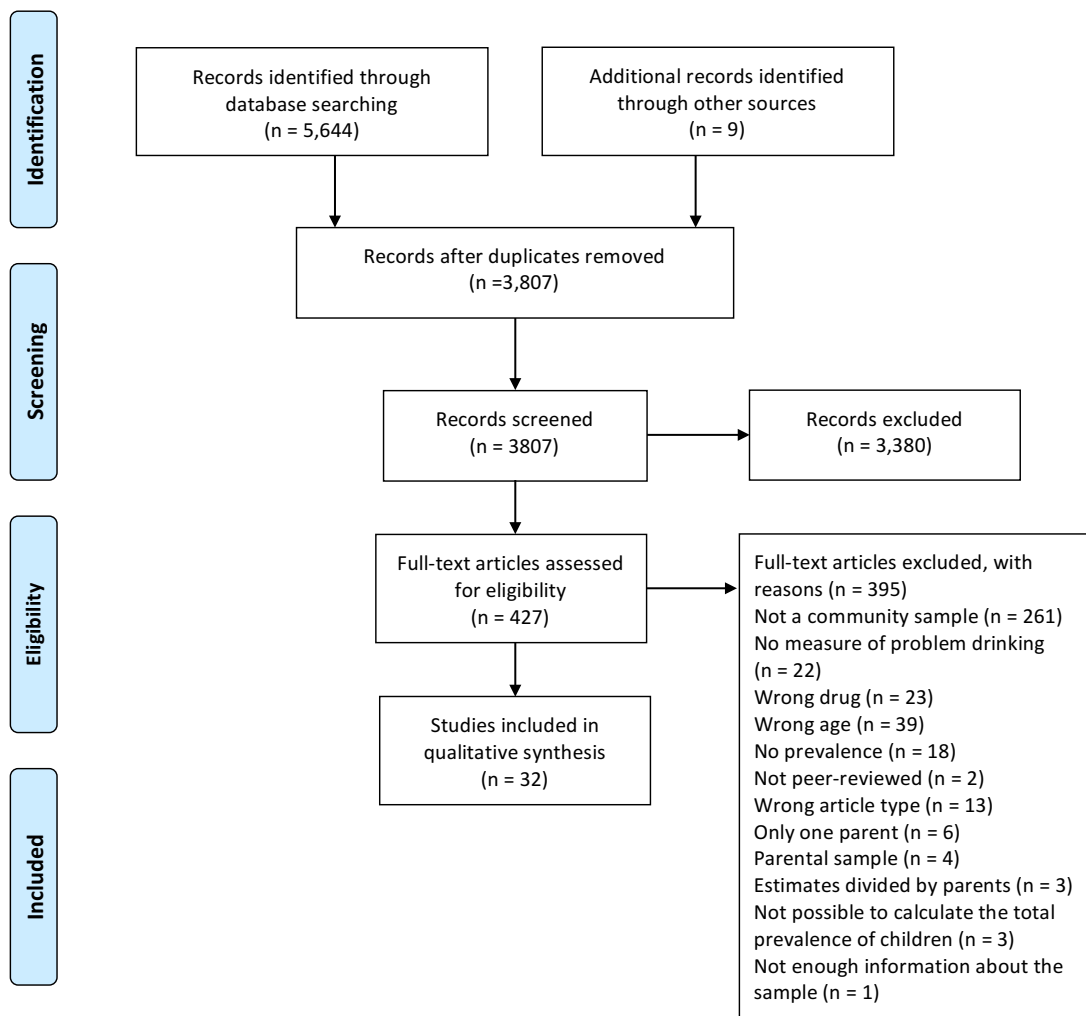
1. Elderton EM, Pearson K. A first study of the influence of parental alcoholism on the physique and ability of the offspring. Dulau; London, 1910.
2. Carbonneau R, Tremblay RE, Vitaro F, Dobkin PL, Saucier JF, Phil RO. Paternal alcoholism, parental absence and the development of problem behaviors in boys from age six to twelve years. *Journal on Studies of Alcohol* 1998, 59, 387–398.
3. Christensen HB, Bilenberg N. Behavioural and emotional problems in children of alcoholic mothers and fathers. *European Journal of Child and Adolescent Psychiatry* 2000, 9, 219–26.
4. Elkins I, McGue M, Malone S, Iacono W. The effect of parental alcoholism and drug disorders on adolescent personality. *American Journal of Psychiatry* 2004, 161, 670–676.
5. Steinhausen HC, Göbel D, Nestler V. Psychopathology in the offspring of alcoholic parents. *Journal of the American Academy of Child Psychiatry* 1984, 23, 465–471.
6. Harter SL. Psychosocial adjustment of adult children of alcoholics: A review of the recent empirical literature. *Clinical Psychology Review* 2000, 20, 311–337.
7. Christoffersen MN, Sothill K. The long-term consequences of parental alcohol abuse. A cohort study of children in Denmark. *Journal of Substance Abuse Treatment*, 25, 107–116.
8. Hjern A, Arat A, Vinnerljung. Att växa upp med föräldrar som har missbruksproblem eller psykisk sjukdom – hur ser livet ut i ung vuxen ålder? Rapport 4 från projektet ”Barn som anhöriga” – En kartläggning. Nationellt Kunskapscentrum Anhöriga. Webbversion tryckeri, 2014.
9. Rossow I, Felix L, Keating P, McCambridge J. Parental drinking and adverse outcomes in children. A scoping review of cohort studies. *Drug and Alcohol Review* 2016, 35, 397–405.
10. Statens Folkhälsoinstitut. Barn i familjer med alkohol- och narkotikaproblem: Omfattning och analys. Stockholm: Strömberg Tryck, 2008.
11. Johnston JL, Leff M. Children of substance abusers: Overview of research findings. *Pediatrics* 1999, 103, 1085–1099.
12. Kelley ML, French A, Bountress K, Keefe HA, Schroeder V, Steer K, et al. Parentification and family responsibility in the family of origin of adult children of alcoholics. *Addictive Behavior* 2007, 32, 675–685.
13. Hasin DS, Stinson FS, Ogburn E, Grant BF. Prevalence, correlates, disability, and comorbidity of DSM-IV alcohol abuse and dependence in the United States: Results from the National Epidemiologic Survey on Alcohol and Related Conditions. *Archives of General Psychiatry* 2007, 6, 830–842.
14. Stith S. Risk factors in child maltreatment. A meta-analytic review of the literature. *Aggression and violent behavior* 2009, 14, 13–29.

15. Ruben DH. Treating adult children of alcoholics: A behavioral approach. San Diego: Academic Press, 2001.
16. Rossow I, Keating P, Felix L, McCambridge J. Does parental drinking influence children's drinking? A systematic review of prospective cohort studies. *Addiction* 2016, 111, 204–217.
17. Verhulst B, Neale MC, Kendler KS. The heritability of alcohol use disorders: A meta-analysis of twin and adoption studies. *Psychological Medicine* 2015, 45, 1061–1072.
18. Grant BF. Prevalence of DSM-IV alcohol abuse and dependence: United States, 1992. *Alcohol Health & Research World* 1994, 18, 243–248.
19. Raninen J, Leifman H. Barn till föräldrar i missbruks- och beroendevård – en kartläggning av hur de mår och vilka som får stöd. Centralförbundet för Alkohol- och Narkotikaupplysning (CAN), 2014.
20. JUNIS. Fråga alla. JUNIS, 2019.
21. Moher D, Liberati A, Tetzlaff J, Altman DG, The PRISMA Group. Preferred Reporting Items for Systematic Reviews and Meta-Analyses: The PRISMA Statement. *PLoS Medicine* 2009; 6,
22. Sundin, E. (2018) Att bo med någon som dricker för mycket under barndomen. I Ramstedt, M.(Red.), Landberg, J., Svensson, J. & Sundin, E. (2018) Aktuella perspektiv på alkoholkulturen i Sverige. Om dryckesmotiv, dryckeskontext, attityder och anhörigproblematik. CAN-rapport nr 177.
23. Larm, P (2017) Alkohol i uppväxtmiljön. I Thor, S. (Ed.). *Skolelevers drogvänor: 2017*. Centralförbundet för alkohol-och narkotikaupplysning.
24. Raninen, J., Elgan, T. H., Sundin, E., & Ramstedt, M. (2016). Prevalence of children whose parents have a substance use disorder: Findings from a Swedish general population survey. *Scandinavian journal of public health*, 44(1), 14–17.
25. Grant BF. Barriers to alcoholism treatment: reasons for not seeking treatment in a general population sample. *J Stud Alcohol*. 1997;58(4):365–71.
26. Blomqvist J, Cunningham J, Wallander L, et al. Att förändra sina dryckesvanor – om olika mönster för förändring och om vad vården betyder. Stockholm: Stockholms universitet, samhällsvetenskapliga fakulteten, Centrum för socialvetenskaplig alkohol- och drogforskning (SoRAD); 2007. FoU-rapport 2007:6.
27. Hjern, A., & Manhica, H. A. (2013). Barn som anhöriga till patienter i vården – hur många är de. En kartläggning från projektet barn som anhöriga. Rapport, 1.
28. Holmila, M., Raitasalo, K., & Tigerstedt, C. (2016). Sukupolvien sillat ja kasvamisen karikot-vanhemmat, lapset ja alkoholi.
29. Berg, L., Bäck, K., Vinnerljung, B., & Hjern, A. (2016). Parental alcohol-related disorders and school performance in 16-year-olds – a Swedish national cohort study. *Addiction*, 111(10), 1795–1803.
30. von Borczyskowski, A., Lindblad, F., Vinnerljung, B., Reintjes, R., & Hjern, A. (2011). Familial factors and suicide: an adoption study in a Swedish National Cohort. *Psychological medicine*, 41(4), 749–758.

Appendix I.

Söksträngar och flödesdiagram av sökprocessen

PRISMA 2009 Flow Diagram

1. Medline

<p>Interface: Ovid MEDLINE(R) and Epub Ahead of Print, In-Process & Other Non-Indexed Citations and Daily</p> <p>Date of Search: 26 June 2019</p> <p>Number of hits: 2,351</p> <p>Comment: In Ovid, two or more words are automatically searched as phrases; i.e. no quotation marks are needed</p>		<p>Field labels</p> <ul style="list-style-type: none"> • exp/ = exploded MeSH term • / = non exploded MeSH term • .ti,ab,kf. = title, abstract and author keywords • adjx = within x words, regardless of order • * = truncation of word for alternate endings
1	exp Parents/	104,337
2	(parent* or stepparent* or mother* or father* or guardian* or custodian*).ti,kf.	140,021
3	or/1-2	193,197
4	Alcohol Drinking/ or Binge Drinking/ or Alcohol-Related Disorders/ or Alcoholism/	129,725
5	(alcohol* or drink* or substance*).ti,kf.	244,375
6	or/4-5	289,561
7	Adolescent/ or Child/ or Child, Preschool/	2,892,680
8	(adolescen* or child*).ti,ab,kf.	1,501,014
9	or/7-8	3,329,009
10	3 and 6 and 9	3,365
11	Child of Impaired Parents/	5,036
12	(alcohol* or drink* or substance*).ti,ab,kf.	661,913
13	11 and 12	1,391
14	((adolescen* or child* or offspring*) adj3 (father* or mother* or parent*) adj3 (alcohol* or drink* or substance*).ti,ab,kf.	1,074
15	10 or 13 or 14	4,591
16	exp Cohort Studies/ or Cross-Sectional Studies/ or exp Case-Control Studies/ or exp "Surveys and Questionnaires"/ or exp Registries/	2,981,530
17	(case control or case comp* or case referrent or cohort or cross-sectional* or followup or follow up or longitudinal or nonrespondent* or population or prospective or questionnaire* or registry or register* or registries or respondent* or retrospective or survey*).ti,ab,kf.	4,058,103
18	or/16-17	5,177,899
19	15 and 19	2,932
20	exp Pregnancy/	863,610
21	(fetal or fetus* or pregnan* or prenatal*).ti,kf.	388,473
22	or/20-21	939,487
23	19 not 22	2,502
24	limit 23 to (yr="1990 -Current" and (english or swedish))	2,351

2. Web of Science Core Collection

Interface: Clarivate Analytics		Field labels
Date of Search: 26 June 2019		<ul style="list-style-type: none"> • TS/Topic = title, abstract, author keywords and Keywords Plus • NEAR/x = within x words, regardless of order • * = truncation of word for alternate endings
Number of hits: 1,508		Note: sometimes "quotation marks" are needed for single search terms to avoid automatic term mapping (lemmatization).
1	TITLE = (parent* or stepparent* or mother* or father* or guardian* or custodian*)	221,507
2	TITLE = (alcohol* or drink* or substance*)	370,917
3	TOPIC = (adolescen* or child*)	1,920,045
4	1 and 2 and 3	2,336
5	TOPIC = ((adolescen* or child* or offspring*) NEAR/3 (father* or mother* or parent*) NEAR/3 (alcohol* or drink* or substance*))	1,836
6	4 or 5	3,096
7	TOPIC = ("case control" or "case comp*" or "case referent" or cohort or "control group*" or cross-sectional* or followup or "follow up" or longitudinal or nonrespondent* or population or "prevalence study" or prospective or questionnaire* or registry or register* or registries or respondent* or retrospective or survey*)	6,065,398
8	9 and 10	1,684
9	TITLE = (fetal or fetus* or pregnan* or prenatal*)	376,859
10	8 not 9	1,567
11	limit 13 to (yr="1990 -Current" and (english or swedish)) and DOCUMENT TYPES: (ARTICLE OR REVIEW)	1,508

3. Psycinfo

Interface: Ovid		Field labels
Date of Search: 26 June 2019		<ul style="list-style-type: none"> • exp/ = exploded controlled term • / = non exploded controlled term • .ti,ab,id. = title, abstract and author keywords • adjx = within x words, regardless of order • * = truncation of word for alternate endings
Number of hits: 1,784		
Comment: In Ovid, two or more words are automatically searched as phrases; i.e. no quotation marks are needed		
1	exp Parents/	111,708
2	(parent* or stepparent* or mother* or father* or guardian* or custodian*).ti,id.	170,299
3	or/1-2	183,976
4	Alcohol Drinking Patterns/ or Social Drinking/ or exp Alcohol Abuse/ or Alcoholism/	63,108
5	(alcohol* or drink* or substance*).ti,id.	120,161
6	or/4-5	122,091
7	(adolescen* or child*).ti,ab,id.	814,074
8	3 and 6 and 7	4,400
9	exp Parent Child Relations/	65,994
10	(alcohol* or drink* or substance*).ti,ab,id.	205,301
11	9 and 10	2,323
12	((adolescen* or child* or offspring*) adj3 (father* or mother* or parent*) adj3 (alcohol* or drink* or substance*).ti,ab,id.	471
13	8 or 11 or 12	5,573
14	(cohort or followup or follow up or longitudinal or prospective or retrospective).ti,ab,id. or longitudinal study.md. or prospective study.md. or retrospective study.md. not "Literature Review".md.	353,803
15	(cross section* or "prevalence study").ti,ab,id.	74,982
16	((case* adj5 control*) or (case adj3 comparison*) or case-comparison or control group*).ti,ab,id. not "Literature Review".md.	92,209
17	(questionnaire* or registry or register* or registries).ti,ab,id.	291,250
18	or/14-17	707,330
19	13 and 18	2,177
20	exp Pregnancy/	39,906
21	(fetal or fetus* or pregnan* or prenatal*).ti,id.	35,338
22	or/20-21	53,408
25	19 not 22	1,975
26	limit 25 to (yr="1990 -Current" and (english or swedish))	1,784

Appendix 2.

Publikationer i vetenskapliga tidskrifter

- Bendtsen, P., Damsgaard, M. T., Tolstrup, J. S., Ersbøll, A. K., & Holstein, B. E. (2013). Adolescent alcohol use reflects community-level alcohol consumption irrespective of parental drinking. *Journal of Adolescent Health, 53*(3), 368–373.
- Berg, L., Bäck, K., Vinnerljung, B., & Hjern, A. (2016). Parental alcohol-related disorders and school performance in 16-year-olds — a Swedish national cohort study. *Addiction, 111*(10), 1795–1803.
- von Borczyskowski, A., Lindblad, F., Vinnerljung, B., Reintjes, R., & Hjern, A. (2011). Familial factors and suicide: an adoption study in a Swedish National Cohort. *Psychological medicine, 41*(4), 749–758.
- Cuijpers, P., & Smit, F. (2001). Assessing parental alcoholism: A comparison of the Family History Research Diagnostic Criteria versus a single-question method. *Addictive Behaviors, 26*(5), 741–748.
- Dawson, D. A. (1992). The effect of parental alcohol dependence on perceived children's behavior. *Journal of Substance Abuse, 4*(4), 329–340.
- Dawson, D. A., Grant, B. F., & Harford, T. C. (1992). Parental history of alcoholism and probability of marriage. *Journal of Substance Abuse, 4*(2), 117–129.
- Grant, B. F. (2000). Estimates of US children exposed to alcohol abuse and dependence in the family. *American journal of public health, 90*(1), 112.
- Hanson, R. F., Self-Brown, S., Fricker-Elhai, A., Kilpatrick, D. G., Saunders, B. E., & Resnick, H. (2006). Relations among parental substance use, violence exposure and mental health: the national survey of adolescents. *Addictive behaviors, 31*(11), 1988–2001.
- Jääskeläinen, M., Holmila, M., Notkola, I. L., & Raitasalo, K. (2016). A typology of families with parental alcohol or drug abuse. *Addiction Research & Theory, 24*(4), 288–299.
- Kelly, Y., Goisis, A., Sacker, A., Cable, N., Watt, R. G., & Britton, A. (2016). What influences 11-year-olds to drink? Findings from the Millennium Cohort Study. *BMC public health, 16*(1), 169.
- Kestilä, L., Martelin, T., Rahkonen, O., Joutsenniemi, K., Pirkola, S., Poikolainen, K., & Koskinen, S. (2008). Childhood and current determinants of heavy drinking in early adulthood. *Alcohol & Alcoholism, 43*(4), 460–469.
- London, S., Quinn, K., Scheidell, J. D., Frueh, B. C., & Khan, M. R. (2017). Adverse Experiences in Childhood and Sexually Transmitted Infection Risk From Adolescence Into Adulthood. *Sexually transmitted diseases, 44*(9), 524–532.
- Long, E. C., Lönn, S. L., Sundquist, J., Sundquist, K., & Kendler, K. S. (2018). The role of parent and offspring sex on risk for externalizing psychopathology in offspring with

parental alcohol use disorder: a national Swedish study. *Social psychiatry and psychiatric epidemiology*, 53(12), 1381–1389.

Manning, V., Best, D. W., Faulkner, N., & Titherington, E. (2009). New estimates of the number of children living with substance misusing parents: results from UK national household surveys. *BMC public health*, 9(1), 377.

Obot, I. S., & Anthony, J. C. (2004). Mental health problems in adolescent children of alcohol dependent parents: Epidemiologic research with a nationally representative sample. *Journal of Child & Adolescent Substance Abuse*, 13(4), 83–96.

Obot, I. S., Wagner, F. A., & Anthony, J. C. (2001). Early onset and recent drug use among children of parents with alcohol problems: data from a national epidemiologic survey. *Drug and Alcohol Dependence*, 65(1), 1–8.

Ojanlatva, A., Helenius, H., Rautava, P., Ahvenainen, J., & Koskenvuo, M. (2003). Will childhood relationships with parents contribute to a satisfying sex life? *Sexual and Relationship Therapy*, 18(2), 205–214.

Pisinger, Veronica SC; Hawton, Keith; Tolstrup, Janne S. Self-injury and suicide behavior among young people with perceived parental alcohol problems in Denmark: a school-based survey. *European child & adolescent psychiatry*, 2018, 27.2: 201–208.

Plunk, A. D., Agrawal, A., Tate, W. F., Cavazos-Rehg, P., Bierut, L. J., & Grucza, R. A. (2015). Did the 18 drinking age promote high school dropout? Implications for current policy. *Journal of studies on alcohol and drugs*, 76(5), 680–689.

Raninen, J., Elgan, T. H., Sundin, E., & Ramstedt, M. (2016). Prevalence of children whose parents have a substance use disorder: Findings from a Swedish general population survey. *Scandinavian journal of public health*, 44(1), 14–17.

Scheidell, J. D., Quinn, K., McGorray, S. P., Frueh, B. C., Beharie, N. N., Cottler, L. B., & Khan, M. R. (2018). Childhood traumatic experiences and the association with marijuana and cocaine use in adolescence through adulthood. *Addiction*, 113(1), 44–56.

Thapa S, Selya AS, Jonk Y. (2017). Time-Varying Effects of Parental Alcoholism on Depression. *Prev Chronic Dis* 2017;14:170100. DOI: <http://dx.doi.org/10.5888/pcd14.170100>

Thompson Jr, R. G., Lizardi, D., Keyes, K. M., & Hasin, D. S. (2008). Childhood or adolescent parental divorce/separation, parental history of alcohol problems, and offspring lifetime alcohol dependence. *Drug and alcohol dependence*, 98(3), 264–269.

Appendix 3.

Nordisk grå litteratur dvs. publikationer utanför den vetenskapliga litteraturen

Hjern, A., & Manhica, H. A. (2013). Barn som anhöriga till patienter i vården – hur många är de. *En kartläggning från projektet barn som anhöriga. Rapport, 1*. Nationellt kompetenscentrum anhöriga: Linnéuniversitetet & CHESS, Stockholms Universitet/ Karolinska Institutet.

Holmila, M., Raitasalo, K., & Tigerstedt, C. (2016). Sukupolvien sillat ja kasvamisen karikot-vanhemmat, lapset ja alkoholi. Institutet för hälsa och välfärd THL.

Kristiansen, L., Ekholm, O., Grønbæk, M., & Tolstrup, J. S. (2009). Alkohol i Danmark: Voksnes alkoholvaner og holdning til alkoholpolitik. Statens Institut for Folkesundhed, Syddansk Universitet, for Sundhedsstyrelsen.

Ljungdahl, S. (2008). Barn i familjer med alkohol-och narkotikaproblem – Omfattning och analys. *Statens folkhälsoinstitut. Rapport, (2008), 28*.

Rosendahl Jensen, H. A., Juel, K., & Ekholm, O. (2016). Alkohol i Danmark 2015: Vaner, skader på andre og holdninger. Statens Institut for Folkesundhed, Syddansk Universitet, for Sundhedsstyrelsen.

Rossow, I., Moan, I. S. & Natvig, H. (2009). Nære pårørende av alkoholmisbrukere: – hvor mange er de og hvordan berøres de? SIRUS-rapport nr. 9/2009.

Larm, P (2017) Alkohol i uppväxtmiljön. I Thor, S. (Ed.). *Skolelevers drogvannor: 2017*. Centralförbundet för alkohol-och narkotikaupplysning.

Sundin, E. (2018) Att bo med någon som dricker för mycket under barndomen. I Ramstedt, M.(Red.), Landberg, J., Svensson, J. & Sundin, E. (2018) Aktuella perspektiv på alkoholkulturen i Sverige. Om dryckesmotiv, dryckeskontext, attityder och anhörigproblematik. CAN-rapport nr 177. Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning.

Torvik, F. A., & Rognmo, K. (2011). Barn av foreldre med psykiske lidelser eller alkoholmisbruk, Folkehelseinstituttet. Rapport 2011:4.

Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning, CAN, är ett nationellt kompetenscentrum som arbetar för minskade skador av alkohol och andra droger i samhället. Det gör vi genom att följa konsumtions- och skadeutvecklingen och genom kunskapshöjande insatser. Våra större återkommande nationella undersökningar är Skolelevers drogvanor, Monitormätningarna och Vanor och konsekvenser. Vi genomför även lokala och regionala undersökningar på uppdrag av kommuner och län. CAN är en ideell förening med medlemsorganisationer och med ombud i alla län. Läs mer om oss på www.can.se.